

دستخطی که حرمسرای شاه را بهم ریخته/عکس

۲۷ اردیبهشت ۱۳۹۳ ساعت ۲۳:۱۴

یکصد و بیست و سه سال پیش ناصرالدین شاه بالاخره مجبور شد با فشار علما و مردم، امتیاز تنباکو را لغو کند. امتیازی که همراه با حکم تاریخی میرزای شیرازی در تاریخ ایران ثبت شد.

مجله مهر: حجت الاسلام! ادام الله عمرکم العالی، با این وضعی که در بلاد اسلام در باب تمباکو پیش آمده فعلا کشیدن قلیان چه صورت دارد و تکلیف مسلمانان چه است. مستدعی است آن که تکلیف مسلمانان را مشخص فرمایید.

- بسم الله الرحمن الرحيم. اليوم استعمال تمباکو و توتون بای نحو کان در حکم محاربه با امام زمان صلوات الله علیه است، حرره اقل محمد حسن الحسینی...

همین چندجمله کوتاه کافی بود تا همه چیز به ناگهان تغییر کند. مردم به خیابان ها ریختند و قلیان ها را شکستند و دیگر کسی توتون و تنباکو نخرید و استفاده نکرد. مردم و کسبه، تمام مغازه های فروش توتون و تنباکو را بستند و معامله با شرکت «رژئی» که صاحب حق انحصاری تجارت بر تنباکوی ایران شده بود را هم ممنوع کردند. حتی ماجرا به جایی رسید که «انیس الدوله» سوگلی حرمسرای ۸۵ نفره ناصرالدین شاه قاجار هم دستور جمع آوری قلیان ها از حرمسرا را داد.

این جریان ادامه پیدا کرد تا به لغو امتیاز داخلی شرکت رژی منجر شد. هرچند نظر مردم و مراجع، لغو امتیاز خارجی هم بود و شاه مقاومت می کرد. ۲۳ جمادی اول ۱۳۰۹ اعلانی در کوچه و بازار زده شد که شاه را تهدید به جهاد می کرد. با این متن: «برحسب حکم جناب حجه الاسلام و المسلمین آقای میرزای شیرازی، اگر تا ۴۸ ساعت دیگر امتیاز دخانیات لغو نشود یوم دوشنبه آتیه جهاد است، مردم مهیا شوید.»

اما ماجرا چه بود؟

تنباکویی که مساله امنیت ملی شد

ناصرالدین شاه در سال ۱۳۰۷ قمری، قراردادی را با تالبوت، که با کمک دولت و عده‌ای از سرمایه‌داران انگلیسی، کمپانی رژی را تاسیس کرده بود، منعقد کرد. به موجب این قرارداد امتیاز تجارت توتون و تنباکو به مدت پنجاه سال به تالبوت اعطا گردید. این امتیاز که به امضای شاه و سرهبری ولف رسید، دارای پانزده فصل بود که حکایت از اختیارات تام تالبوت در امور دخانیات ایران و بی‌اعتنایی به منافع ملت ایران داشت.

مطابق با این قرارداد، شرکت رژی متعهد می‌شد که در ازای انحصار خرید و فروش توتون و تنباکوی ایران به مدت پنجاه سال، سالانه مبلغ ۱۵ هزار پوند استرلینگ به همراه یک چهارم سود خالص خود را به شاه بپردازد. به موجب این امتیاز، کمپانی رژی صاحب حق انحصاری تجارت تنباکوی ایران و حتی نظارت بر زراعت آن شناخته می‌شد و در متن آن آمده بود: "اجازه‌نامه برای فروش و معامله و غیره توتون و تنباکو و سیگار... حق خالص صاحبان این امتیاز است و احدی جز صاحبان این امتیازنامه حق صدور اجازه‌نامه‌جات مزبور را ندارند."

در همان سال، روزنامه فارسی زبان اختر که در عثمانی آن روز منتشر می‌شد، در مصاحبه‌ای با تالبوت، تفاوت فاحش امتیاز دخانیات ایران را با امتیازی که کمپانی رژی از عثمانی گرفته بود، یادآور شد و ضمن انتقادهای گسترده از دولت، تبعات و پیامدهای قرارداد را برای مردم ایران روشن کرد.

در آن زمان توتون و تنباکو از مهمترین اقلام تجاری و صادراتی ایران بود و حدود دویست هزار تن به کشت و خرید و فروش آن اشتغال داشتند. بنابراین انحصار خرید و فروش این محصول به یک شرکت انگلیسی منافع بسیاری از مردم ایران را به خطر می‌انداخت. به همین سبب نخستین اعتراض‌ها را تاجران دخانیات آغاز کردند که تجارت شان مستقیماً در معرض تهدید کمپانی رژی بود.

نخستین گام اعتراض را تجار، کسبه و دست‌اندرکاران صنعت تنباکو برداشتند. پس از اوج گرفتن مخالفت و درگیری، اقشار مختلف مردم به علمای دینی در شهرهای مختلف رجوع کرده و کسب تکلیف نمودند؛ در اصفهان به آیت‌الله آقاجفی اصفهانی، در شیراز

به سید علی اکبر فال اسیری، در تهران به شیخ فضل الله نوری و میرزا حسن آشتیانی، در تبریز به میرزا جواد مجتهد تبریزی متوسل شدند.

در اصفهان، آقاجفی دست به ابتکاری زد و با فتوای خود و سایر علمای اصفهان، تنباکو را تحریم نمود. فتوای تحریم تنباکو در اصفهان موثر واقع شد و کار کمپانی در آن منطقه مختل شد و همین باعث شد تا به دولت شکایت کند. دولت تهدید کرد که اگر علما تسلیم نشوند و مردم شورش کنند، خانه های مردم را به توپ خواهد بست. سرانجام میرزای شیرزای حکم تاریخی خود را از سامرا صادر کرد.

به این ترتیب شاه که مقاومت مراجع و مردم را دید، عقب نشینی کرد تا نام میرزای شیرازی و حکمش در تاریخ ایران ثبت شود.

سید محمدحسن حسینی شیرازی معروف به میرزای شیرازی پس از فوت مرجع عام شیعه مرتضی انصاری در سال ۱۲۴۳، به مرجعیت عام شیعیان رسید و نزدیک به ۳۰ سال در این مقام به رفع مشکلات مردم و اداره حوزه‌های علمیه مشغول بود. او سرانجام در سن ۸۲ سالگی در سامرا در اثر مسمومیت درگذشت. آرامگاه او در نجف اشرف و در حرم مطهر حضرت علی (ع) قرار دارد.

دست خط میرزای شیرازی در مورد تحریم تنباکو در حال حاضر در مرکز اسناد تبریز نگهداری می شود

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۶۷۸۸/دستخط-که-جرم-سرای-شاه-را-بهم-ریخته-عکس>